

Jelle Koopmans

*50 jaar theaterwetenschap in Amsterdam en nog steeds geen handvat voor een geschiedenis van toneel, theater, drama.*

1.

50 jaar theaterwetenschap in Amsterdam en nog steeds geen handvat voor een geschiedenis van toneel, theater, drama. Hij gaat in 20 keer 20 seconden – dat is de Pecha-Kucha, maar zonder dia's, want ik ben geen architect, en geen Japanner. Ik kom van Franse letterkunde.

2.

Meer dan 30 jaar geleden startte ik mijn onderzoek – iedereen suggereerde mij allerlei prachtige theatertheoretische studies, die ik ook gelezen heb: ik had er geen zak aan – ik herhaal “Geen Zak”. Alsof mijn object theoretisch niet mocht bestaan – en het betrof toch een toneelgenre – de zaken zijn inmiddels nauwelijks veranderd.

3.

Onlangs heb ik het hoofdstuk over de Middeleeuwen geschreven voor de nieuwe Nederlandstalige theatergeschiedenis – te verschijnen bij Lannoo. Ik weet nog steeds niet waarvan ik nu een geschiedenis geschreven heb: lees dat boek! (Het verschijnt dit voorjaar) met veel plaatjes,

waarvan ik ook niet weet wat die betekenen (doen we een keertje apart).

4.

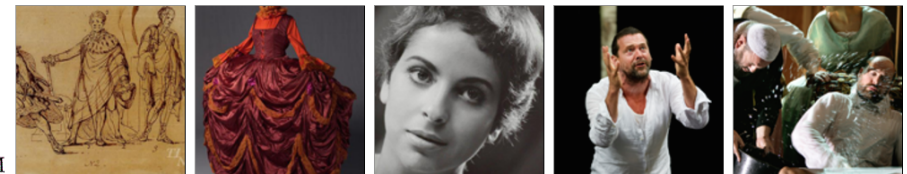
Ik heb ooit eens gezegd dat middeleeuws Frans toneel niet Middeleeuws is, niet Frans is, en geen toneel is: toen mij een of andere medaille uitgereikt werd zei de lokale burgemeester: mooi is dat, als je onderzoek doet naar iets waarvan je zo weinig weet te vertellen. Ja, prachtig! Dat is wetenschap!

5.

Middeleeuws toneel is een uitvinding van de negentiende eeuw. En in het vervolg is dat zo gebeven: men knipt uit de documenten wat leek op een negentiende-eeuws idee van toneel, trok daar een vloeiende kromme door, en noemde dat theatergeschiedenis. Briljant, maar een grote leugen.

6.

De theaterwetenschap weet niets van de Middeleeuwen – het is recirculatie van oude meuk – en erger nog: er is geen reële interesse. Zelfs de meest open theaterwetenschappers – ik denk aan Christian Biet – hebben wel interesse, maar weten er totaal en geheel niets van. Alle kennis is vierde- of vijfde-hands: en zo komen we nergens!



7.

De theatergeschiedenis heeft verzuimd iets teweeg te brengen als wat we in de uitvoeringspraktijk van de oude muziek gezien hebben. We moeten, en ik neem dat zelf ook zeer serieus, uitgerekend de geschiedenis terugkoppelen naar de praktijk – en Nederland is daarin een obsoleet object: het is elders gewoon vele malen beter.

8.

De zogenaamde “theorie” die zich algemeen weet te noemen, is Westers geïntereerd, draagt een zware esthetische last, is irrelevant voor Afrika en Azië, maar ook voor onze eigen Middeleeuwen. En eigenlijk ook voor alle theaterpraktijk die zich niet gebogen heeft naar de “grote lijnen”: wat er werkelijk, buiten de grote officiële theaters gebeurde (men denke aan Chris Balme over: de hoftheaters in Frankrijk: hey: dat was alleen Parijs en een klein stukje Parijs!) lijkt irrelevant.

9.

De toneelgeschiedenis als we die kennen, staat op zeer gespannen voet met de archiefdocumenten die we ter beschikking hebben. Voor de middeleeuwen lijkt het wel alsof er twee toneelgeschiedenissen zijn: eentje van de bewaarde teksten, eentje van de archiefstukken – en dat kan niet kloppen. We moeten integraler werken.

10.

We moeten terug naar het archief. Daar is alles te vinden. We moeten voor de geschiedenis terug naar de culturele infrastructuur. Subsidie voor het spelen van heiligenlevens bestond vaak uit enkele vaten buskruit (geniaal, overigens is het buskruit een van de belangrijkste uitvindingen voor het theater) – maar de teksten vertellen niets daarover.

11.

We moeten terug naar het archief: en dan zien we dat bij voorbeeld de Franse “farce” ontstaan is aan het hof: niets volkstheater of populaire cultuur! Gewoon aan het hof (maar de teksten zijn kwijt). Lees traks mijn geschiedenis van de farce: gek genoeg heeft niemand ooit het idee gehad dat je daarvan ook gewoon een geschiedenis, ouderwets, chronologisch, kon schrijven: wat weten we?

12.

We moeten terug naar het archief, maar we moeten ook leren dat we als theaterhistorici historici zijn – en daarmee leren denken als historici, ons de methoden eigen maken, en de algemenere historische discussie op onze manier in onze praktijk assimileren – en dat is zeker geen eenvoudige opgave.



13.

Gewoon een illustratie: ik dacht iets gevonden te hebben over een zestiende-eeuws theateraffiche. Fijn. Wel: in Frankrijk claimen zeker twintig musea te beschikken over het oudste theateraffiche: het is allemaal achttiende eeuws. De oudste die ik gevonden heb: Rostock 1522 – misschien Hamburg 1478 – het onderzoek gaat voort. Maar de stand van wetenschap is bedroevend – en de vraag is toch simpel, cf. Verzamelaars van zulke affiches.

14.

Nog gewoon een illustratie: beroepstoneel start met een contract uit Padua, zestiende eeuw. Komt goed uit: Italiaanse renaissance, beroepsen, begin van het moderne toneel. Klopt niet: het eerste contract is Parijs 1486 – en in Italië moet veel te vinden zijn, maar niemand wilde zoeken, en niemand zoekt – want men denkt dat de waarheid al gevonden is: the convenient truth!

15.

Vooruit: nog één. Het vooroordeel tegen toneel of de antitheatrale houding van de Kerk. Tertullianus en Augustinus zijn duidelijk; het concilie van Trente ook, maar daartussen is heel weinig duidelijk. Vaak gaat het om marginale dingen: mogen priesters spelen, mag een monnik een baard laten staan om een apostel te spelen, mag je op

zondag ook toneel spelen dan wel naar het toneel gaan. En de Kerk stopte er soms ook veel geld in.

16.

De termen zijn al onmogelijk. Ik hoorde een lezing waarin in twaalfde-eeuws London buikdanseressen voorbij kwamen. Op mijn vraag: wat was de Latijnse term, geen antwoord (tja: zoiets vergeet je toch niet?). Thuis de tekst en alle mogelijke vertalingen bekeken: de betekenis van het woord (*crissariae*) is zuiver giswerk. En dat geldt voor vrijwel alle terminologie in middeleeuwse bronnen. Mimi, histriones, tregetours (van *tragediatores*) en zo verder en voort en voort.

17.

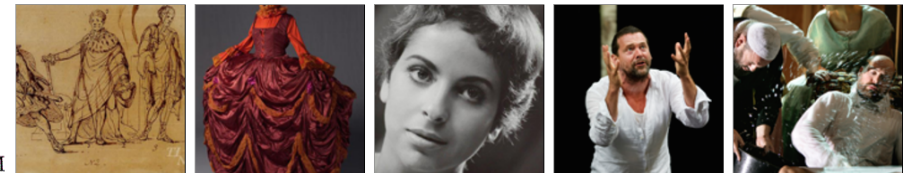
Alles gaat om herbronning. “Ad fontes”. Alles moet over – en nu hebben we via interoperationele data-base-structuren ook de mogelijkheid om dat te doen.

18.

Daarin moeten we lef hebben, brutaal en nieuw opereren. Brutaal in de wetenschap, nieuw in de praktijk, maar ook nieuw in de wetenschap en brutaal in de praktijk. Later leg ik nog wel eens uit hoe dat moet.

19.

Misschien is het wel zeer urgent – men denke ook aan de lezing van Chris Balme, gisteren, om te komen tot een



financiële geschiedenis van het toneel. De lijnen die hij uitzette, lopen allemaal veel verder terug en liggen veel complexer.

20.

Het was kort: dat is de formule: door de eerste twintig seconden inleiding en deze laatste twintig seconden uitleiding, hadden we eigenlijk maar achttien momenten. Ik ga door, op mijn manier, want de institutionalisering van theaterwetenschap is een mooi ding, maar de geest moet wapperen – en dat valt niet institutioneel te regelen – en bedankt voor jullie komst – en: in de twee seconden die resteren: vanuit mijn hart, en vanuit de opleiding Frans: GEFELICITEERD!



UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM